

در نشست‌ی به همت بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی کتاب «تاریخ انگاره شیعی زیارت» نقد و بررسی شد

در تکاپوی نظریه پردازی برای زیارت

۲

در گفت‌وگو با مدیرعامل بنیاد فرهنگی رضوی مطرح شد

حمایت راهبردی از توسعه عدالت آموزشی

حوزه آموزش و پرورش، یکی از حوزه‌هایی است که آستان قدس رضوی تلاش کرده با ارائه خدمت در آن، به ویژه با حمایت از دانش‌آموزان مناطق کم‌برخوردار، گامی در مسیر توسعه عدالت آموزشی بردارد و بنیاد فرهنگی رضوی، متولی انجام این مأموریت بوده است. آستان قدس رضوی به عنوان مجموعه‌ای منتسب به عالم آل محمد(ع)، حمایت از نظام آموزشی و تحصیل دانش‌آموزان مستعد مناطق کم‌برخوردار را از جمله مسئولیت‌های خود می‌داند و کارنامه درخشانی نیز در این عرصه داشته است. با سید محمدصادق علی‌پرست، مدیرعامل بنیاد فرهنگی رضوی، درباره رویکرد آستان قدس...

محمدنوراد مشهدی- عکاسی رضوی

منبرمجازی

نگاه ساده‌انگارانه به دین

حجت الاسلام شریفیان خواند در آیات پایانی سوره مبارکه فتح فرموده است هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَ دِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ... ما رسولی فرستادیم که عده ای با او همراه می‌شوند... ما این رسول را فرستادیم تا کلمه دین با او اظهار شود. شما نصرت بدهید یا ندهید، جزو یاران بشوید یا نشوید، ما کار این رسول خود را جلو می‌بریم، شما خود را به این کاروان برسانید... سپس فرموده آن رسول «هُجُودُ رَسُولِ اللَّهِ» است که «وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ»...قرآن در باب همراهی با نبی اکرم دارد صحبت می‌کند... یاران... اهل سبقت... می‌گوید دو چیز در این‌ها پررنگ است. اول هم شدت در مقابل کفر و دوم رحمت بین مؤمنین. این‌ها دو بال هستند...یعنی برای انسان مؤمن، برای اهل سبقت، در رشد و سلوک باید دو مورد به وجود بیاید. اول شدت در مقابل کفر و کسانی که دشمن نبی اکرم هستند، دشمن انبیا هستند. تصریح آیه قرآن است که شما باید در مقابل کفر شدت برخورد داشته باشید. این امیرالمؤمنین که رحمت واسعه خداست... و نبی اکرم که رحمت واسعه خداست جنگ بدر و احد را هم دارد. شمشیر در مقابل ابوجهل را هم دارد... گاهی اوقات اهل بیت به ما می‌گویند حتی به دشمن خود اهل احسان باشید. آن روایات را باید در پرتو این آیات فهمید. آن دشمنی که می‌گویند مقصود کدام دشمن است؟ فقط مقابل من است یا اینکه مقابل نبی اکرم ایستاده است؟ دارد ضد من حرف می‌زند یا در مقابل رسول الله دارد طرح می‌ریزد؟ این‌ها با هم فرق می‌کنند.

گاهی اصلاً تصویر درستی از رحمت خدا نداریم، متوجه نیستیم رحمت خدا چیست. دست‌گیری خدا برای کیست. خداوند متعال یک عده را اضلال می‌کند. آن‌ها را راه‌ها می‌کند. به آن‌ها نگاه نمی‌کند... ما گاهی اوقات خیلی به دین نگاه ساده انگارانه داریم... بله امیرالمؤمنین تا قعر جهنم حاضر است برود و یکی را بیرون بکشد. ولی درآن فرد باید یک چیزی، یک زمینه‌ای باشد. همین جوری نیست... امیرالمؤمنین، علی (ع) که نشانه رحمت واسعه خداست در صحنه جنگ‌ها أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ بوده است به دستور رسول خدا... یک جایی امیرالمؤمنین می‌گویند شما نمی‌دانید ما صدر اسلام با عموها و پسر عموهای خود جنگیدیم... چون یک طرف سپاه اسلام بود و آن طرف سپاه کفر... شاید شهید مطهری در کتاب جاذبه و دافعه علی (ع) می‌خواهد از همین گفت‌وگو کند که مؤمن هم جاذبه دارد، هم دافعه...

گزارشی مستند از قراردادهای ملکی رایج در اطراف حرم‌رضوی در ۳ قرن پیش

ماجرای جالب «اجاره هوایی»

علیا». برپایه متن این سند که البته بسیار طولانی است و نام افراد بسیاری در آن آمده، مبالغ مربوط به اجاره هوایی در راسته بالاحیایان تعیین شده‌است: «به توسط وکلا ... تمامی کلّ وجه هوایی و بساط خیابان علیا (بالاحیایان) ... و پیش‌طُرّه و دکاکین را از تاریخ نوروز فیروز سلطانی بارس‌نیل لغایت مدت یک سال شمسی کامل به مبلغ صد و شصت و یک تومان عراقی برین موجب مقرر، و مشروط آنکه مقرر، و مشروط آنکه اجاره هوایی را یوم به یوم بعد از وضع رسوم ناظران و دربانان و سوخت چراغ‌های دور صحن مقدس و گل‌دسته‌های مبارکه تتمه را به موجب برات دفتر، حوالات سرکار نموده چیزی قاصر و منکسر نگردانید».

جالب اینجاست که در ادامه این سند، وکلای مأمور به جمع‌آوری وجه، متعهد شده‌اند اگر در مقدار و میزان وجه جمع‌آوری شده، کم و کاستی

حذف دست‌فروشان عملاً امکان نداشت، ماجرای «اجاره هوایی» پیش آمد. مهدی سیدی در کتاب «جغرافیای تاریخی شهر مشهد» می‌نویسد: «حریم خیابان مشهد به عنوان مهم‌ترین عنصر کالبدی این شهر، بارها مورد تعدی قرار گرفته و پیوسته کسبه و ساکنان آن با اشغال قسمتی از فضای خیابان، سایبان یا پیش‌طُرّه‌هایی می‌ساخته‌اند که آستان‌قدس یا آن‌ها را جمع‌آوری و یا وجهی از صاحبانشان دریافت می‌کرده‌است. به این سبب در طومار علیشاهی، تحریر سال ۱۱۶۰ق یکی از ارقام درآمد آستان‌قدس وجه هوایی خیابان ذکر شده و در طومار عضدالملک هم در سال ۱۲۷۳ق نوشته شده و از آن با عنوان حق پیش‌طُرّه یاد شده است».

این گزارش نشان می‌دهد افزون بر دست‌فروشان، برخی کسبه هم که فضا را برای اشغال معابر

مشاهده و بعداً معلوم شود، باید آن را جبران کنند: «شرح ضمان استاد عبدالواحد آنکه معترف شدم کمترین خلق‌الله که چنانچه از وجه مذکور چیزی قاصر و منکسر گردد، این جانب از عهده وجه بیرون آمده، موقوفه و معطل ندارم». موضوع اجاره هوایی، به تدریج مانند برخی رسوم کهن، از قبیل «سرقفلی» (که فقط در ایران وجود دارد)، شکل عُرفی به خودش گرفت و ماندگار شد. امروزه می‌شود رد و نشان این رسم را در برخی بازارهای معروف اطراف حرم رضوی، مانند بازار رضا، پیدا کرد؛ جایی که برخی سرقفلی دیوارها را دارند و آن را اجاره می‌دهند.

عمومی مساعد می‌دیدند، دست به این کار می‌زدند. مدیران وقت آستان، چاره را در دریافت اجاره برای ساماندهی این وضعیت دیدند.

یک سند قدیمی

در مجموعه مرکز اسناد آستان‌قدس رضوی، سندهایی جزئی درباره «اجاره وجه هوایی» وجود دارد که یکی از قدیمی‌ترین آن‌ها، مربوط به سال ۱۱۴۷ق / ۱۱۱۳ش است؛ سندی با شماره ۳۵۳۳۱/۷ که عنوان بالای آن از این قرار است: «انتظام مهمات و معاملات سرکار فیض آثار، سنه بارس‌نیل(سال پلنگ) ... دکاکین داخل شهر / دکاکین خیابان

محمدحسین نیکبخت

تراکم مغازه و مکان‌های کسب در اطراف حرم رضوی، مربوط به امروز و دیروز نیست. از همان ایام قدیم وضع همین بوده و البته طبیعی است؛ چون زائران در گذشته نیز، مانند امروز، عموماً در اطراف حرم اقامت می‌کردند و طبعاً، رونق بازار و کسب در این منطقه بهتر و بیشتر بود و اصلاً نمی‌شد آن را با جای دیگری مقایسه کرد. به همین دلیل، بسیار پیش می‌آمد که برخی افراد، بدون رعایت حقوق ملکی صاحبان کسب، برای خودشان در حاشیه بازار یا خیابان مشهور مشهد بساط می‌کردند و مشغول دست‌فروشی می‌شدند. این وضعیت، داد کسبه صاحب ملک یا مستأجر را در می‌آورد؛ خب حق هم داشتند. آن‌ها باید کلی مالیات و اجاره و عوارض می‌پرداختند تا بتوانند درآمدی داشته‌باشند، اما دست‌فروشان، بدون هیچ ضابطه‌ای می‌آمدند و با خیال آسوده از بابت پرداخت اجاره یا مالکیت مغازه، جنسشان را می‌فروختند و سودشان را می‌بردند و البته، با توجه به پایین آمدن هزینه‌ها، کالای خودشان را ارزان‌تر عرضه می‌کردند و به این ترتیب، بازار کسبه مالک و مستأجر اطراف حرم، حساسی کساد می‌شد.

راهکاری به نام «اجاره هوایی»

رواج این مسئله، در حدود ۳۰۰ سال پیش، کارد را به استخوان کسبه رساند و سبب شد شکایت این موضوع را به آستان‌قدس ببرند. لابد می‌پرسید چرا آستان‌قدس؟ مگر مشهد حاکم و قاضی و ... نداشت؟ چرا داشت، اما این املاک، عموماً موقوفه آستان‌قدس رضوی بود و کسبه باید به صورت سالانه اجاره مغازه را به آستان پرداخت می‌کردند تا صرف موضوع وقف‌نامه شود. کسبه در اعتراض خود موضوع کساد شدن بازار را مطرح کردند و افزودند که با این وضع، اجاره کردن مغازه‌ها، صرفه اقتصادی ندارد. از طرفی، یادمان نرود که در آن زمان، معمولاً حاکم خراسان، نایب‌التولیه آستان‌قدس هم بود و این دو بَیْمَت از هم مجزا به حساب نمی‌آمد. به همین دلیل، متولی آستان، از باب اینکه نماینده حکومت مرکزی در مشهد هم بود، به قضیه ورود پیدا کرد تا آن را رفع و رجوع کند. از آن‌جا که

ویژه فرهنگ و معارف رضوی

| سال دوم | ویژه نامه ۲۵۵ |

تکته‌ها/ آیت‌الله مجتبی تهرانی

معصیتِ دلی هم داریم

۲

در ۶ ماهه نخست اسماال انجام شد

مرمت ۵۴ هزار برگ نسخه خطی و آثار تاریخی

۴

تکاهی به کتاب «باز گشت به عفاف: کشف فضیلت کمشده»

جنبش نسل جدید دختران آمریکایی

۲

حجت الاسلام مسعود اسماعیلی در یادداشتی بررسی کرد

تحقق حجاب؛ از تلاش عمیق تربیتی تا پرهیز از جنجال روبنایی

۳

قرآن

کرسی‌های ملی تلاوت رضوی برگزار شد

مدیر مرکز قرآن کریم آستان قدس رضوی از برپایی کرسی‌های ملی تلاوت رضوی همزمان با هفته وحدت در استان‌های مختلف خبر داد. حجت‌الاسلام والمسلمین سید مسعود میریان گفت: همزمان با هفته وحدت و میلاد خجسته حضرت محمد مصطفی (ص) و امام جعفرصادق(ع) به همت مرکز قرآن کریم آستان قدس رضوی، کرسی‌های ملی تلاوت رضوی با حضور قاریان و حافظان بین‌المللی در شهرهای مختلف برگزار شد. وی افزود: در این محافل قرآنی روح الله لسان طوسی، پنجه، سعید قره داشی، کبیر قلندرزاده و حمید شاکرنژاد از قاریان و حافظان برجسته آستان قدس رضوی به تلاوت آیات دلنشین قرآن پرداختند. حجت الاسلام میریان تصریح کرد: این محافل در طول هفته وحدت میزبان حضور خادمیاران رضوی و جمعی از قرآن‌دوستان در مراکز و مجموعه‌های دینی و مساجد شهرهای درگز، تایباد، گنبد، آق قلا و مشهد بود. وی اضافه کرد: مرکز قرآن کریم آستان قدس رضوی در مناسبت‌های ملی و مذهبی مختلف، کرسی‌های ملی تلاوت رضوی را با هدف تبلیغ و ترویج فعالیت‌های قرآنی با محوریت حضرت رضاع(ع و پیوند معنوی با سایر استان‌ها در سراسر کشور، تحقق منویات رهبر معظم انقلاب درخصوص تشکیل این محافل برای استماع قرآن، تشویق علاقه‌مندان به انس با قرآن به ویژه جامعه نوجوانان و جوانان در مراکز و مجموعه‌های دینی و فرهنگی سطح کشور برگزار می‌کند.

زیارت

استاندار خراسان رضوی مطرح کرد

عزم ملی برای خدمت‌رسانی به زائران

شود. استاندار خراسان رضوی ادامه داد: برای گسترش موضوع زیارت و خدمت‌رسانی مناسب به زائران دهه آخر ماه صفر عزم ملی و استانی و حضور گسترده مردمی لازم بود که محقق شد.

وی تصریح کرد:در سطح استانی نیز مدیران دستگاه‌های مختلف و تشکل‌های مردمی نیز حضور پیدا کردند. همچنین تعداد زیادی از شهروندان برای اسکان دادن به زائران نام‌نویسی کردند. استاندار خراسان رضوی اظهار کرد: امیدواریم با توجه به تجربیات و نگاه ملی

و بخش‌های حاکمیتی استانی و محوریت آستان قدس رضوی به سمت تحقق اهداف عالی حرکت کنیم.

نظری با بیان اینکه برخی زیرساخت‌های موجود ضعیف است، افزود: امیدواریم در

کمترین زمان ممکن بتوانیم زیرساخت‌ها را تقویت کنیم.

وی در بخش دیگری از سخنان خود از رئیس جمهور، معاون اول، وزیر کشور، وزیر بهداشت، معاون اجرایی رئیس جمهور، مسئولان هلال احمر و وزارت راه و همچنین استاندارانی که در تأمین امکانات برای

تقدیر از خدمتگزاران زائرین حضرت رضا علیه السلام در دهه آخر ماه